

פרדס השבוע

הרב דוד שושנה שליט"א

פרשת עקב כא אב תשפ"א

לכון לבו ולשים רצונו בשמחה, ולא ימצא עצוב, אלא שיברך בשמחה בסוד זה ולשים רצונו שהרי הוא נותן עכשו לאחר בשמחה, **בעין טובה**. וכמו שהוא מברך בשמחה ובעין טובה, כך **נותנים לו בשמחה ובעין טובה**. ומשום כך לא ימצא עצוב כלל, אלא בשמחה ובדברי תורה, וישים לבו ורצונו לתת ברכה זו בסוד שצריך.

סוד כאן, ארבע מרכבות שולטות בארבעה צדדים ומחנות, נזונו מאותה ברכת השבע, ובאותם דברים של ברוך אתה, נהנה ומתרבה ומתעטר בו. ומי שמברך, צריך רצון בשמחה ובעין טובה, ועל כן כתוב (משלי כב, ט) טוב עין הוא יברך.

וכותב רבינו **החיד"א** (בהגהות נצוצי אורות על הזוה"ק, שם אות א): ולכוון רצונו בשמחה ולא יהיה עצב בשעת ברכת המזון וכו' ולכן יאכל וישתה דבר המשמחו **כדי שיברך בשמחה וזו סגולה להתעשר אם יברך בשמחה ובקול רם** כמ"ש לקמיה גודל שכרו גם בעוה"ב וכו', ואפשר לרמוז ענין זה מהפסוק (משלי י, כב) "ברכת ה' היא תעשיר, ולא יוסיף עצב עמה". פי' "ברכת ה'" היא ברכת המזון שהיא מדאורייתא דוקא דשאר הברכות הוי מדרבנן, "ולא יוסיף עצב עמה" - שתהיה כתיקונה שיברך אותה בשמחה לסלק הס"א.

וכן כתב בספר **החינוך** (ת"ל):

כך מקבל אני מרבתי ישמרם א-ל, שכל הזהיר בברכת המזון **מזונותיו מצויין לו בכבוד כל ימיו**.

מובא במסכת **נזיר** (סו, א-ב):

א"ל רב לחייא בריה חטוף וברך [כשמושיטין כוס של ברכה, הוי מחזר שיתנוהו לך ותברך, ולא תצא בברכת המזמן] וכן א"ל רב הונא לרבה בריה חטוף וברך למימרא דמברך עדיף והתניא רבי יוסי אומר גדול העונה אמן יותר מן המברך וא"ל רבי נהוראי השמים [לשון שבועה הוא] כך הוא תדע שהרי גולליריים [חלשים] מתגרין במלחמה וגבורים נוצחין [ושם נצחון המלחמה הוא על הפרשים הגומרים. וכן גם באמן שאחר הברכה, נקראת הברכה על שם הגומר דהיינו העונה אמן. הרי למדנו שגדול העונה אמן יותר מן המברך, ולמה אמרו רב ורב הונא לבניהם שיהיו הם המברכים?!] תנאי היא דתניא אחד המברך ואחד העונה אמן במשמע אלא שממהרין למברך תחילה.

כותב **המהרש"א** (חידושי אגדות נזיר סו, ב):

גדול העונה אמן כו'. זה המאמר עיקרו פרק אלו דברים כי שם ודאי מקומו אמתניתין דעונין אמן אחר ישראל כו' אבל הכא לא שייך כלל ויש לכוון בזה לפי שמזונותיו של אדם קשים כקריעת ים סוף וע"כ צוה הקב"ה להאוכל ושבע לברך עליו כמ"ש ואכלת ושבעת וברכת וגו' שע"י זה הקב"ה **משפיע ברכתו להיות לו בריוח מזונות** כי יש לאדם מקטרגים בדבר מלתת לו מזונותיו הקשים בריוח ואלו הברכות הם המליצים יושר וסנגורים טובים לנגד המקטרגים ולזה דימה הברכות והעניית אמן לגוללירין המתגרים ולגבורים המנצחים במלחמה כי הוא ממש כמו שכתבתי שהברכות הם הגוללירין ועניית אמן הם הגבורים לנצח המלחמה נגד המקטרגים שהם מלאכי משחית כמ"ש בשני גוללירין אף וחיימה.

וכותב ר' **חיים פלאגי** (קול החיים ו, אות פ):

וכן ברכה"מ האומר בקול רם מאריכין לו ימיו ושנותיו וזה אמר דוד בתמניא אפי קולי שמעה כחסדך ה' כמשפטיך חייני (תהילים קיט) קול החיים.

מובא בספר **הרוקח** (הלכות סעודה סימן שלז):

כל האותיות יש בברכת המזון חוץ מ"ף" להודיענו שאין מלאך אף. שצף. קצף. אנף. שולט בסעודה במקום שבמברכין ברכת המזון בבונה.

א.המזון הרוחני

ויענך וירעבך ויאכלך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבתיך למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם: (ח, א)

מובא ב**לקוטי תורה** (מרבי חיים ויטל מפי האריז"ל, פרשת עקב):

ואפשר עוד לומר להיות כי כל הדברים בעולם יש להם חיות וכמו שאדם נברא גוף ונפש כן כל הדברים.

ונהנה התורה עצמה יש לה גוף ונפש גוף בענין הלבוש הנזכר ברו"ל גופי התורה ויש לה פנימיות התורה שהוא הנשמה [...] וכמו נשמת האדם שהוצרכה להתלבש בגוף החומרי עה"ז כן ענין התורה וכן המצוה יש לה גוף דהיינו בחינת המעשה ויש נשמה דהיינו הכוונה שאדם מכין בה לעשותם כתקונה [...]

וכן המזון והלחם שהאדם אוכל יש לו חיות והחיות הוא הדיבור שיצא מפיו ית' בעת הבריאה כשאמר ותוצא הארץ [...] וכן היה דבורו ית' שאמר בעת הבריאה לכל דבור ודבור היה נכנס לאותו דבר חיות בתוכו ולגדלו וא"כ במזון שאדם אוכל יש חלק חומרי שזן את הגוף וגם יש חיות שהוא ג"כ חלק נשמה שבאדם.

וע"ז מתורץ קושיה א' שאיך אפשר שלחם החומרי זן חלק הנפש שבאדם שהוא רוחני ואם אין אדם אוכל לחם ולא שום מזון כמה ימים ימות ברעב ותצא נשמתו ממנו ואם יאכל לחם יחיה והאיך אפשר שהלחם יעמיד נשמה הרוחנית, ומהכרח קושיה זו אמרו הפילוסופים שאין השארת לנפש וכמות זה, כן מות זה ובמות האדם ויפסיד חלק גופו ג"כ יופסד חלק נשמתו מכיון נזינה מדבר חומרי גם היא חומרי.

ואין האמת כן ח"ו כי לא ידעו מ"ש שיש חיות אל המזון שהוא חלק רוחני שבו וחיות רוחני חיות האדם וז"ש ויאכילך את המן הרוחני להודיעך כי לעולם אין חי שיוון האדם אלא חלק רוחני שבו וז"ש כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם היינו מה שיצא מפיו ית' **בבריאה** להוציא מן הארץ כל דבר ודבר, **אותו הדיבור נכנס באותו המזון** והוא זן ומחיה את האדם לכן צריך לברך על המזון כי ע"י הברכה מעורר החיות.

ב.ברכת המזון בכוונה

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטבה אשר נתן לך: (ח, י)

מובא ב**זהר** (ויקהל ריח, א):

רבי יוסי פתח ואמר, ויאכל בעז וישת וייטב לבו (רות ג). מה זה וייטב לבו? שברך על מזונו, ופרשוהו. וזהו סוד, שמי שמברך על מזונו זה מייטב ללב, ומי מוליך? (ומי הוא) כמו שכתוב (תהלים כז) לך אמר לבי. וכתוב (שם עג) צור לבבי וגו'. ומשום שברכת המזון חביבה לפני הקדוש ברוך הוא, כל מי שמברך על השבע, מייטב ומשמח למקום אחר, וסימנך סעודת השבת, שמקום אחר נהנה מאותה ברכה של שבע ושמחה. וכאן נהנה מאותה ברכה של שבע של אותו צדיק בעז, וזהו וייטב לבו. מה הטעם? משום שהמזון הוא קשה לפני הקדוש ברוך הוא שהוא אותו מקום, וכיון שאדם אוכל ושותה ומברך, אותה ברכה עולה, ונהנה מאותם דברים של שבע שעולים, ונמצא שנהנים מן המזון ממש ומלמעלה. וזהו הסוד שבין החברים. הסוד שבחל לא נהנה אותו מקום, אלא מאותם דברים שעולים מתוך שבע, וכל הדברים מתעטרים ורווים ושבעים בשמחה, ואותו מקום נהנה מהם. בשבת הוא סוד אחר במזון ממש, ובאותה שמחה של המזון של מצוה של שבת, ובכל נמצא כלול ממעלה ומטה. וסוד זה כי ממך הכל ומידך נתנו לך. ודאי מהנאתה הזו, ובאותה שמחה של מזון של מצות השבת, כמו שבארוהו. מי שמברך את הקדוש ברוך הוא מתוך שבע, צריך

וכן כתוב בספר בתשבי"ץ קטן (סימן שטו):

כל האותיות יש בברכת המזון חוץ מן אות פ. לפי שאין מלאך המות א"ף שצ"פ קצ"ף אנ"ף שולט במי שמברך אותה בשעתה ובכונה:

ג.השכר הגשמי

והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את ה' אלקיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם:

ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת הגנך ותישלך ויצהרך: ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת: (יא, ג'-טו)

שואל העקידת יצחק (ויקרא שער ע, פרשת בחקותי):

אמנם מה ששייגנו צד מהקושי הוא ודאי עם אנשי הכת השנייה בעלי הדתות המאמינים בשכר והעונש המושגחים ברצונו ית' לעושי רצונו או מכעיסו בין בהצלחות הזמניות או הנפשיות כי יאמרו אחר שהשכר הרוחני הוא העקר המכוון מהתורה והטובות איך שתקה התורה ממנה וייעדה השכר הגופי הכלה והאבד ושמתהו לתכלית לאנשים במעשים התוריים.

וכך כותב הספר העיקרים (מאמר ד, פרק ט-מ):

וראוי שנשדל להתיר הספק אשר לא סרו הראשונים והאחרונים מלספק בו, והוא למה לא נזכר בתורה היעוד הרוחני בפירוש כמו שנזכרו היעודים הגשמיים.

ויש מי שכתב בהתר זה כי לפי שהגמול הרוחני הוא דבר עמוק וקשה לשלכ האנושי לציירו ולהשיגו, והתורה נתנה להמון העם עם חכמים, ראוי שתיעד להם הגמול הגופי שהוא מושג ומצוייר אצלם, ואם היתה מיעדת להם הגמול הנפשי, אחר שאינו מושג בחוש ואין שכלם מספיק לשער אותו ולציירו, היו מכחישים אותו והיה זה סבה אל נפילת התורה בכללה ובטולה, ובעבור זה תיעד להם היעודים הגשמיים, כי כאשר יראו היעודים הגשמיים מתקיימים יאמינו בלי ספק ביעוד הרוחני באיזה רמז שיורמו בתורה.

וזה אינו מספיק כלל, כי בקיום היעודים הגופיים איך יהיה ראייה על מה שלא נזכר בתורה כלל לפי דבריהם, ועוד שהרחקת הגשמות ומציאות שכל נבדל מחומר דבר בלתי מושג בחוש, ואף על פי כן לא נמנעה התורה מלכתוב כי לא ראייתם כל תמונה (דברים ד, טו), לא תעשה לך פסל וכל תמונה (דברים ה, ח), וכיוצא בזה כדי להרחיק הגשמות ותארימו מהבורא, ואף על פי שכתבה במקום אחר ויחזו את האלקים (שמות כד, יא), שהוא דבר שפשוטו טעות גמורה, סמכה בזה על המשכילים ויובן להמון כפשוטו ולחכמים על דרך האמת, ואם כן היה לו לכתוב זה גם כן ויובן לכל אחד ואחד כפי מדרגתו והשגתו.

ויש מי שכתב כי לכך לא נזכר בתורה בפירוש היעוד הרוחני, למה שהתורה לא תיעד אלא הדברים הבאים דרך נס ואות או מופת, כמו היעודים הגשמיים הבאים על קיום המצות שלא כדרך טבעו ומנהגו של עולם, כמו וצוית את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים (ויקרא כה, כא), שאין מדרך מנהג הטבע לעשות התבואה בכל שנה ששית של שמיטה לג' שנים, וכן שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה (דברים ח, ד), וידוע שאפילו השמלה התלויה על המוט תכלה בארבעים שנה, אלא שזה שלא כדרך מנהגו של עולם, וכן הוא אומר למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם (דברים ח, ג), וכיוצא בדברים הללו, אבל השארות הנפש שהוא דבר מוכרח מצד טבע הנפש, אין צריך שתיעד אותו התורה אחר שהוא דבר טבעי לנפש.

וגם זה דבר חלוש, כי אין ההשארות יותר טבעי לנפש מהבחירה לאדם, שאמרה תורה ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב וגו' (דברים ל, טו), ובחרת בחיים (דברים ל, טז), ואחר שאין ההשארות דבר מפורסם ונודע, למה לא תודיענו התורה כמו שהודיעה הבחירה או חדוש העולם וכיוצא בו מהדעות והאמונות האמתיות שבאו בתורה, ועוד כי לפי דעת האומרים שהשכר הרוחני הוא לגוף ולנפש כאחד, אין זה דבר טבעי לגוף להתקיים תמיד, והיה ראוי שתאמר אותו התורה בפירוש, וראוי שנאמר בזה דבר יותר מספיק. והיותר קשה בכל זה הוא, כי אחר שלא תזכיר היעודים הרוחניים שהם עקר השכר, למה תזכיר היעודים הגשמיים שאינם עיקר השכר.

כאשר עיינו ביעודים הגשמיים שנזכרו בתורה אחד לאחד, נמצא שאי אפשר שיבואו במקום ההוא יעודים רוחניים, כי היעודים שנזכרו בתורה נמצאים כולם כוללים לכלל האומה, וזה אם ביעודים שבפרשת אם בחקותי הדבר בהם מבואר, שכולם נאמרו בלשון רבים וכולם ענינים כוללים לאומה בכללה, ואף אותם שבפרשת כי תבוא שנאמרו בלשון יחיד, לא נאמרו רק על כלל האומה, וראיה לזה שנאמר בסוף הקללות ההן יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך וגו' (דברים כח, לו), ישא ה' עליך גוי מרחוק מקצה הארץ וגו' (דברים כח, מט), ואלו מבואר מענינם שאף על פי שהן בלשון יחיד שנאמרו על כלל האומה, וכן ההצלחות

הגשמיות שנזכרו בתורה בפרשת והיה עקב תשמעון, על כלל האומה נאמרו. והוא מבואר כי היעודים הכוללים לכלל האומה לא יתכן שיהיו נפשיים, שאף אם תהיה האומה בכללה צדקת וראויה לחיי העולם הבא, אי אפשר שנאמר שהרשע אשר בה יזכה לחיי העולם הבא למען חמשים הצדיקים אשר בקרבה, כי זה יהיה משפט מעוקל, שיהיה הרשע הגמור אשר באומה זוכה לחיי העולם הבא והיה כצדיק כרשע, ועל כן הוא מבואר שהיעודים הכוללים לאומה בכללה ראוי שיהיו גשמיים בהכרח, וזה כי כאשר המדינה או האומה רובה צדיקים, תמלט המדינה או האומה ההיא מן הגלות או מן הרעב או מן הדבר, ובכלל מן העונשים הכוללים, לפי שהטובות או הרעות הנגזרות על האומות או המדינות הן נגזרות לפי רובן, כי אם רוב המדינה צדיקים נגזרים לטובה ואם רובה רשעים נגזרים לרעה, וזהו שאמרו רבותינו ז"ל (קדושין מ, א) שהעולם נדון אחר רובו, ולפעמים תנצל המדינה או האומה אף אם לא יהיו רובן צדיקים למען חמשים הצדיקים אשר בקרבה או פחות מהם כשיהיו ראויין להגין עליהם מן היסורין, ולפי זה הדרך אם יתאמת כי כלל יעודי התורה הגשמיים אינן נאמרים על היחיד רק על כלל האומה, אין תפיסה עלינו כלל מדוע זכרה התורה היעודים הגשמיים, כי לא זכרה אותם אלא במקום שאי אפשר לזכור היעודים הרוחניים, וזהו ביעודים הכוללים לאומה בכללה שאי אפשר להיות רוחניים כמו שבארנו.

אבל השכר הפרטי לכל אחד ואחד לא הזכירה אותו התורה אלא במקומות מעטים, כמו בשלוח הקן למען ייטב לך והארכת ימים (דברים כב, ז), וכבר אמרו רבותינו ז"ל (חולין קמב, א, קדושין לט, ב) למען ייטב לך לעולם שכולו טוב, והארכת ימים לעולם שכולו ארוך, וכן מה שנמצא בצדקה כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך (דברים טו, ט), אינו מן ההכרח שיהיה זה עקר השכר, אלא שיברכהו השם מוסף על השכר העקרי.

ואולם עיקר השכר האישי הפרטי לכל איש ואיש בפני עצמו לא נזכר בתורה בפירוש לא הרוחני ולא הגשמי אלא ברמז ובמקומות מעטים.

ואפשר לפרש עוד "השכר הגשמי" ע"פ הרמב"ם (הלכות תשובה ט, א):

מאחר שנודע שמתן שכרן של מצות והטובה שנוכה לה אם שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה היא חיי העולם הבא שנאמר למען ייטב לך והארכת ימים, והנקמה שנוקמים מן הרשעים שעזבו ארחות הצדק הכתובות בתורה היא הכרת שנאמר הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה, מהו זה שכתוב בכל התורה כולה אם תשמעו יגיע לכם כך ואם לא תשמעו יקרה אתכם כך וכל אותן הדברים בעולם הזה, כגון שובע ורעב ומלחמה ושלוש ומלכות ושפלות ושיבת הארץ וגלות והצלחת מעשה והפסדו ושאר כל דברי הברית, כל אותן הדברים אמת היו ויהיו בזמן שאנו עושים כל מצות התורה יגיעו אלינו טובות העולם הזה כולן, ובזמן שאנו עוברין עליהן תקראנה אותנו הרעות הכתובות,

ואף על פי כן אין אותן הטובות הם סוף מתן שכרן של מצות ולא אותן הרעות הם סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל המצות, אלא כך הוא הכרע כל הדברים, הקדוש ברוך הוא נתן לנו תורה זו עץ חיים היא וכל העושה כל הכתוב בה ויודעו דעה גמורה נכונה זוכה בה לחיי העולם הבא, ולפי גודל מעשיו ורוב חכמתו הוא זוכה, והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמתה תמיד שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה כגון שובע ושלוש ורובי כסף וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנוכה לחיי העולם הבא וכן הוא אומר בתורה אחר שהבטיח בטובות העולם הזה וצדקה תהיה לנו וגו'.

וכן הודיענו בתורה שאם נעזוב התורה מדעת ונעסוק בהבלי הזמן כענין שנאמר וישמן ישורון ויבעט, שדיין האמת יסיר מן העוברים כל טובות העולם הזה שהן חזקו ידיהם לבעוט ומביא עליהם כל הרעות המונעים אותן מלקנות העולם הבא כדי שיאבדו ברשעם, הוא שכתוב בתורה תחת אשר לא עבדת את ה' וגו', ועבדת את אויביך אשר ישלחנו ה' בך, נמצא פירוש כל אותן הברכות והקללות על דרך זו, כלומר אם עבדתם את ה' בשמחה ושמרתם דרכו משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקללות מכם עד שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסוק בה כדי שתזכו לחיי העולם הבא וייטב לך לעולם שכולו טוב ותאריך ימים לעולם שכולו ארוך ונמצאתם זוכין לשני העולמות, לחיים טובים בעולם הזה המביאים לחיי העולם הבא,

שאם לא יקנה פה חכמה בשאול, ואם עזבתם את ה' ושגיתם במאכל ובמשתה וזנות וחשבון ודעת וחכמה בשאול, ואם עזבתם את ה' ושגיתם במאכל ובמשתה וזנות ודומה להם מביא עליכם כל הקללות האלו ומסיר כל הברכות עד שיכלו ימיכם בבהלה ופחד ולא יהיה לכם לב פנוי ולא גוף שלם לעשות המצות כדי שתאבדו מחיי העולם הבא ונמצא שאבדתם שני עולמות, שבזמן שאדם טרוד בעולם הזה בחולי ובמלחמה ורעבון אינו מתעסק לא בחכמה ולא במצות שבהן זוכין לחיי העולם הבא.